

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**імені А. С. МАКАРЕНКА**

**ЧАЙКОВСЬКА КСЕНІЯ ІВАНІВНА**

**УДК : [785.7:787.1] :78.03**

**АНСАМБЛЬ СКРИПАЛІВ В ЖАНРОВІЙ СИСТЕМІ**  
**МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО МИСТЕЦТВА**

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

**Автореферат**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата мистецтвознавства



Суми – 2018

Дисертацією є рукопис  
Роботу виконано в Харківській державній академії культури,  
Міністерство культури України.

**Науковий керівник:** доктор мистецтвознавства, професор  
**Шаповалова Людмила Володимирівна**,  
завідувач кафедри інтерпретології та аналізу  
музики Харківського національного  
університету мистецтв  
імені І. П. Котляревського.

**Офіційні опоненти:** доктор мистецтвознавства, професор  
**Москаленко Віктор Григорович**, завідувач  
кафедри теорії та історії музичного  
виконавства Національної музичної академії  
України імені П. І. Чайковського;

кандидат мистецтвознавства  
**Мельник Алла Олексіївна**, доцент кафедри  
оркестрових струнних інструментів  
Харківського національного університету  
мистецтв імені І. П. Котляревського.

Захист відбудеться 27 листопада 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.04 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

Автореферат розіслано 26 жовтня 2018 року.

**Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради**



**О. А. Устименко-Косоріч**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Обґрунтування вибору теми дослідження.** Ансамблеве мистецтво є невід'ємною складовою музичного мистецтва і культури в композиторській творчості, виконавстві та музичній педагогіці. Як художній репрезентант вокально-хорової, інструментальної та музично-театральної культурних традицій, ансамблеве виконавство актуалізувалось у різних жанрово-стильових контекстах минулого та сучасності. У складних мистецьких процесах сьогодення набуває актуальності наукове осмислення теорії та історії ансамблевого мистецтва, активізація та значне підвищення ролі якого на сучасному етапі еволюції музичної культури є відбиттям соціокультурних та художніх тенденцій.

Одним з найтрадиційніших репрезентантів професійного ансамблевого мистецтва в інструментальній сфері, що зазнав поширення у світовому і вітчизняному мистецькому просторі, є ансамбль скрипалів – унікальний спосіб музикування зі своєю своєрідною специфікою виконання та художнього впливу на широку публіку. Незважаючи на розповсюдженість, естетичну значущість та суттєву роль в концертно-виконавській та педагогічній практиці другої половини ХХ – початку ХХІ століття, проблеми розвитку ансамблю скрипалів у галузі музикознавства залишаються майже не вивченими.

Науково-теоретичний досвід, накопичений у численних працях видатних виконавців, педагогів, науковців щодо скрипкового мистецтва, репрезентує сучасну теорію ансамблевого виконавства, яка представлена іменами відомих музикантів і музикознавців (М. Боровик, Т. Гайдамович, Л. Гінзбург, А. Готліб, О. Зінькевич, Є. Песиков, І. Польська, Л. Раабен). Автори торкалися питань розвитку ансамблю скрипалів побіжно, що зумовило необхідність його сучасної оцінки та узагальнення.

Враховуючи сузір'я блискучих імен та культурних артефактів, пов'язаних з можливостями ансамблю скрипалів (або близьких до нього інструментальних ансамблів)<sup>1</sup>, їхній напрацьований досвід набуває актуальності для подальшого розвитку науки про виконавство в цілому. Встановлення зв'язків між усталеними традиціями минулого та сучасності сприяє подальшому розвитку теорії скрипкового ансамблевого мистецтва.

Отже, затребуваність теми пропонованого дослідження зумовлена: 1) відсутністю у вітчизняній музикології комплексних теоретичних розробок, де ансамбль скрипалів розглядається як спеціальний суб'єкт

---

<sup>1</sup> Зокрема, раніше за всіх, почав діяти Ансамбль скрипалів *Большого* театру в м. Москва (1955 - 1989, керівник – Ю. Реєнтович), Ансамбль скрипалів при Московській філармонії (1971), Ансамбль скрипалів Сибіру при Тюменській філармонії (1978, засновник і керівник – Михайло Пархомовський); Армянський ансамбль скрипалів при Єреванській філармонії. У Києві з 1984 року діяв, отримавши широку популярність і слухацьке визнання, відомий інструментальний ансамбль «Київські солісти» (засновник і керівник – народний артист України Б. Которич), який починав на літній естраді Маріїнського парку м. Києва, відроджуючи барокові традиції (музика пленеру). Під впливом великих концертних колективів з'являються численні їх «малі супутники» (насамперед, у вищих навчальних музичних закладах), які продовжили започатковану традицію на всьому радянському та пострадянському мистецькому просторі.

творчості – носій історичних традицій ансамблево-виконавського мистецтва України; 2) необхідністю системного обґрунтування ансамблю скрипалів як унікального явища виконавської культури, невизначеністю питань його жанрово-стилістичної та виконавсько-інтерпретаторської специфіки в цілому та в системі вищої музичної освіти України зокрема; 3) потребою узагальнення розмаїтих форм музикування ансамблю скрипалів у мистецькому бутті сучасної України з відповідною оцінкою діяльності блискучих артистів, колективів й культурних артефактів, їх ролі та значення.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота є складовою комплексного дослідження кафедри теорії музики та фортепіано Харківської державної академії культури «Українська та світова музична культура» (протокол № 2 від 3 вересня 2010 р.). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Харківської державної академії культури (протокол № 7 від 30 грудня 2010 р.).

**Мета дослідження** – обґрунтувати специфіку розвитку ансамблю скрипалів як мистецького явища в контексті історико-стильових і жанрово утворювальних проєкцій західноєвропейської та української музики.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Охарактеризувати історичну генезу ансамблевого скрипкового мистецтва в європейській культурній традиції як передумову кристалізації його сучасного різновиду – ансамблю скрипалів.

2. Виявити специфіку ансамблю скрипалів у жанровій системі струнно-смичкового інструменталізму.

3. Проаналізувати еволюцію скрипкового ансамблевого виконавства в українській музичній культурі XIX – XXI століття.

4. Обґрунтувати художньо-естетичні та виконавські особливості скрипкового ансамблевого професіоналізму.

5. Визначити стан сучасної екзистенції ансамблю скрипалів у мистецькому просторі Слобожанщини.

**Об'єкт дослідження** – ансамблеве скрипкове мистецтво західноєвропейської та вітчизняної традиції.

**Предмет дослідження** – ансамбль скрипалів як складова жанрово-європейської системи музичного мистецтва.

**Методологічну основу дослідження** становлять базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності); основні положення системного, аксіологічного, мистецтвознавчого, компетентнісного й культурологічного підходів як методологічного способу вивчення ансамблевого мистецтва та його складових; концептуальні положення теорії професійної майстерності, психолого-педагогічної науки в галузі фахової підготовки скрипалів, зокрема, формування виконавської майстерності та творчого розвитку особистості.

**Теоретичну основу** дослідження складають праці провідних науковців, що відбивають фундаментальні розділи музикознавства: історії музичної культури XX століття (О. Алексеєва, Б. Асаф'єва; О. Бодіної,

О. Зінкевич, Л. Кириліної, Л. Раабена, М. Розеншильда, І. Сніткової, О. Соколова, О. Тарасової, М. Рицаревої); теорії та історії камерно-ансамблевого мистецтва (Н. Александрової, Д. Благого, М. Боровика, Л. Гаккеля, Т. Гайдамович, Р. Давидяна, Е. Песикова, І. Польської, Л. Раабена); скрипкового виконавства та педагогіки (Л. Ауера, О. Андрейка, І. Андрієвського, М. Берлянчик, А. Булатової, Ю. Волощука, Л. Гінзбурга, А. Готліба, В. Григор'єва, Л. Гуревича, С. Євдокимової, В. Зеленіна, І. Лєсмана, М. Лібермана, В. Лапсюка, К. Мостраса, А. Микитки, Л. Раабена, В. Рабея, В. Стеценка, Б. Струве, В. Ушкова, К. Флеша, О. Шульпякова, О. Юрь'єва, І. Ямпольського); теорії музичного стилю, жанру та форми (Б. Асаф'єва, М. Арановського, Л. Березовчук, В. Бобровського, Н. Горюхіної, Л. Мазеля, А. Мухи, Є. Назайкінського, С. Скребкова, О. Соколова, В. Холопової); інтерпретології та загальні питання історії та теорії музичного виконавства (Н. Корихалової, В. Москаленка, Л. Шаповалової).

**Методи дослідження.** Основні положення дисертації базуються на сукупності загальних і спеціальних методів сучасної музичної науки: *історико-генетичний та історико-типологічний* – для історіографічного огляду мистецького буття ансамблю скрипалів (від генези в західноєвропейській традиції до сучасних форм його функціонування в контексті музично-виконавської культури України межі II – III тисячоліть); *теоретичний* – для визначення поняттєвого апарату роботи; *системний метод* – для класифікації виражальних засобів ансамблю скрипалів в аспекті взаємодії композиторських та виконавських принципів мислення; *жанровий* – для визначення типових ознак «інтонаційного словника», що репрезентують історично усталену жанрову систему ансамблевого скрипкового виконавства; *стильовий* – для виявлення індивідуальних ознак ансамблевої творчості композиторів і виконавців-скрипалів; *інтерпретологічний* – для обґрунтування специфіки виконавських засобів у ансамблево-скрипковій проекції та жанровій системі музичного мистецтва (на різних рівнях концертного буття та системи професійної підготовки).

**Джерельну базу дослідження** становлять: програмна документація творчих колективів України, діяльність яких аналізується; ґрунтовні дослідження провідних науковців, у яких висвітлено філософські, психологічні, мистецтвознавчі, естетичні аспекти розвитку ансамблів за участі скрипки; історико-культурологічна, суспільно-соціальна, мистецтвознавча періодика, матеріали міжнародних, республіканських, регіональних наукових конференцій із проблем розвитку та організації даної галузі музичного мистецтва; довідково-енциклопедична, навчальна й навчально-методична література; нотна література, аудіо- та відеоматеріали.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає в тому, що *вперше* в українському мистецтвознавстві ансамбль скрипалів досліджено в системі західноєвропейської та вітчизняної музично-виконавських традицій. Охарактеризовано історичну генезу ансамблевого скрипкового мистецтва у

європейській культурній традиції як передумову кристалізації його сучасного різновиду – ансамблю скрипалів; виявлено специфіку ансамблю скрипалів у жанровій системі струнно-смичкового інструменталізму; проаналізовано еволюцію скрипкового ансамблевого виконавства в українській музичній культурі XIX – XXI століть; обґрунтовано художньо-естетичні та виконавські особливості скрипкового ансамблевого професіоналізму; визначено стан сучасної екзистенції ансамблю скрипалів у мистецькому просторі Слобожанщини.

*Удосконалено* теоретичну платформу щодо вивчення функціональної специфіки скрипкового ансамблю, його музично-виражальні можливості за різними інструментальними модифікаціями (сольному, ансамблевому оркестровому).

*Подальшого* розвитку набули наукові уявлення про генезис, жанрові та виконавські аспекти розвитку скрипкового ансамблю в західноєвропейській та українській музичній традиції.

**Практичне значення одержаних результатів дослідження** полягає в тому, що узагальнені наукові положення можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок у галузі теорії та практики ансамблевого скрипкового виконавства в Україні. Теоретичні положення дисертації та фактичний матеріал може бути використаний у процесі науково-дослідницької діяльності магістрантів, аспірантів, докторантів і викладачів, для проведення майстер-класів, спрямованих на підвищення рівня виконавської майстерності ансамблю скрипалів. Теоретичний доробок і джерельна база дослідження можуть бути використані в педагогічній практиці вищих та середніх музичних закладів України, зокрема, у навчальних курсах для бакалаврів, магістрів та аспірантів: «Історія світової та художньої культури», «Історія та теорія виконавського мистецтва», «Музична педагогіка», «Музична психологія», «Виконавська інтерпретація».

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення та висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії музики та фортепіано Харківської державної академії культури (2010 – 2018), а також пройшли апробацію у формі наукових доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» (Харків, 2010–2014 рр.); «Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи» (Луганськ, 2013), «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва: наукова конференція до 90-річчя доктора мистецтвознавства, професора Т. С. Кравцова (Харків, 2013); Сучасні аспекти культурного діалогу: Росія – Україна» (Краснодар, 2015); «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва. До 100-річчя Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського» (Харків, 2017).

**Публікації.** Основні результати дисертації висвітлено у 14 одноосібних публікаціях, зокрема: 5 наукових статей у фахових виданнях, 2

статті в міжнародних наукових фахових виданнях, 7 праць апробаційного характеру.

**Структура та обсяг дисертації.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (309 найменувань), додатків. Повний обсяг дисертації 191 сторінка, основний зміст викладено на 160 сторінках.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У **Вступі** представлено обґрунтування теми дослідження, визначено зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; представлено їх апробацію; подано відомості про публікації; наведено дані про структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Ансамблеве скрипкове виконавство: історичні та методологічні аспекти»** здійснено музично-теоретичний аналіз камерно-ансамблевого виконавства; охарактеризовано історичну генезу ансамблевого скрипкового мистецтва у європейській культурній традиції як передумову кристалізації його сучасного різновиду – ансамблю скрипалів.

Поняття «ансамблеве скрипкове виконавство» містить три складових взаємопов'язаних елементи – ансамбль, скрипка та виконавство. Їх генеза розглядається через взаємодію історіографічного, історико-стильового та соціокультурного дискурсів. У ХХ столітті в сфері теоретичного осмислення питань скрипково-виконавського мистецтва і ансамблевої педагогіки вагомими є праці вітчизняних корифеїв скрипкового професіоналізму – Л. Ауера, Л. Гінзбурга, В. Григор'єва, К. Мостраса, Б. Струве, Л. Цейтліна, А. Ямпольського, Ю. Янкелевича.

На основі історико-генетичного методу з'ясовано, що у період XVII – першої половини XVIII століття відбувся процес ствердження інструментальної (зокрема, смичкової) музики як самостійного виду мистецтва, та ансамблевого музикування як основної форми його екзистенції. Генезу ансамблю скрипалів досліджено в добу бароко, яка зумовлена: 1) еволюцією інструментарію, зокрема, смичкового (виникнення нових, удосконалення старих та відмова в художній практиці від застарілих інструментів); 2) розвитком ансамблевої творчості та оркестрового виконавства, осмисленням ролі виконавства в суспільстві; 3) векторною зміною стилю мислення тогочасних композиторів з вокально-хорового на інструментальне та оркестрове; 4) актуалізацією скрипки з її широкими художньо-виразовими можливостями та провідною роллю як носія мелодичного начала у інструментально-ансамблевій музиці; 5) формуванням окремої інструментальної групи, що поєднує споріднений за тембровими і динамічними властивостями інструментарій. Доведено, що характер мистецького буття скрипкового ансамблю на бароковому етапі розвитку

визначали два чинника: а) взаємодія та нівелювання відмінностей між провідними виконавськими жанрами (сольними, ансамблевими, оркестровими); б) відсутність диференціації оркестрових і ансамблевих жанрів за кількістю учасників; масштабами ансамблів.

На підставі історико-типологічного методу доведено, що суттєвим чинником формування виражальних можливостей ансамблю скрипалів (віртуозності, рухомості та інтонаційної наспівності) є його участь у оперному оркестрі. Скрипкова група мала провідну функцію в контексті кристалізації концептуальних жанрів інструментальної музики – концерту та симфонії. Ексклюзивна роль скрипкового ансамблевого музикування належить у ствердженні великого концерту (*concerto grosso*), специфіка якого формувалась у великих інструментальних ансамблях. Означений жанр виник як суто смичковий, ансамблевий на основі виявлення концертуючих виражальних якостей скрипкової групи у контрастному протиставленні загальному звучанню.

Еволюційні процеси в сфері скрипкового ансамблевого мистецтва епохи бароко зумовлені кристалізацією провідних його жанрових моделей – великого монотембрового ансамблю та малого «камерно-клавірного» ансамблю за участі клавіру (за І. Польською). Становлення малого скрипкового ансамблю (дуету скрипок) у XVII ст. пов'язано із його входженням до складу тріо-сонат, специфіку яких зумовила саме наявність двох скрипок та басового інструменту (у майбутньому віолончелі).

У роботі зазначено, що ансамбль скрипалів як художня цілісність розкривається в мистецтві класико-романтичної доби, коли на відміну від попереднього (барокового) періоду свого розвитку, набуває специфічного статусу. Доведено, що ансамбль скрипалів існує та набуває семантичного розвитку в декількох модифікаціях, зумовлених ступенем функціонально-ролевої самостійності та семантичного навантаження скрипкової групи. Зокрема, ансамбль скрипалів функціонує: 1) як складова іншої жанрово-виконавської художньої цілісності (оркестру, іншого ансамблю); 2) як самостійне монотемброве виконавське утворення малого складу.

Історіографічний огляд пануючих в добу романтизму камерно-ансамблевих жанрів виявляє практичну розосередженість ансамблю скрипалів як самостійної жанрово-виконавської одиниці у інших актуальних для доби різновидів виконавської та композиторської творчості.

Охарактеризовано генезу ансамблевого скрипкового мистецтва у європейській культурній традиції як передумову кристалізації його сучасного різновиду – ансамблю скрипалів. Засадничим чинником формування скрипкової групи в класико-романтичну добу став принцип призначення інструментальних партій твору для декількох виконавців, що примножують зусилля один одного. В цей час ансамбль скрипалів існує та набуває семантичного розвитку в декількох модифікаціях, зумовлених ступенем функціонально-ролевої самостійності та семантичного навантаження скрипкової групи. Зокрема, ансамбль скрипалів функціонує: 1)



як складова іншої жанрово-виконавської художньої цілісності (оркестру, іншого ансамблю); 2) як самостійне монотемброве виконавське утворення малого складу.

Функціональна специфіка скрипкового ансамблю в складі симфонічного оркестру зумовлена провідною роллю струнно-смичкової групи, тембрально сформованої за теситурним принципом. Характер її функціонування зумовлений дією принципу призначення інструментальних партій для декількох виконавців. Мистецьке життя малого ансамблю скрипалів у складі струнних камерно-інструментальних ансамблів (квартетів, квінтетів тощо) пов'язано зі специфічним принципом ансамблевої поетики «один інструмент – одна партія».

Отже, ансамбль скрипалів своїм генетичним походженням і більшою, ніж дует, кількісною конфігурацією, зобов'язаний бароковому камерному ансамблю. Одна з відмінностей між малим і великим складами полягає в тому, що великий ансамбль завжди передбачає більш менш рівноправне партнерство інструментів, що до нього входять, тоді як у малому ансамблі за певних умов функціональна домінанта належить сольо-монодичному (унісонному) інструменту.

Систематизовано концептуальні положення, у яких здійснено аналіз камерно-ансамблевого виконавства (М. Боровик, Л. Гінзбург, Т. Гайдамович, А. Готліб, О. Зінькевич, Е. Песиков, І. Польська). Вказано на роль праць педагогічної спрямованості, важливих для розкриття практичної значущості теми дослідження (праці А. Готліба, В. Зеленіна, Ж. Клименко, Л. Лубанець-М. Олійник, А. Микитки, Б. Харитонова). Так, І. Польською створено культурологічну теорію на основі теоретико-феноменологічного та історичного підходів до вивчення камерного ансамблю, надано аналіз понять «ансамбль» та «камерний ансамбль», жанрову систему камерного ансамблю тощо. Однак, означена теорія І. Польської не розкриває специфіку музикування у ансамблі скрипалів. В основу ідеї дослідниці покладено аналіз ансамблю скрипалів як жанрово-виконавської форми колективного музикування за мовно-стилістичними та комунікативними ознаками.

Шляхом аналізу наукової літератури систематизовано положення, які покладено в основу дослідження слобожанської традиції скрипкового ансамблевого музикування. Серед них: визначення терміну ансамбль скрипалів та його дефініцій, які відбивають сучасний досвід мистецької та музично-педагогічної практики; жанрові підвалини та еволюція виконавсько-стилістичних засад музикування, тенденції розвитку ансамблю скрипалів у мистецтві ХХ – початку ХХІ століть.

У другому розділі «**Виконавська поетика ансамблю скрипалів у жанровій системі музичного мистецтва**» обґрунтовано особливості музикування у ансамблі скрипалів за принципами сольо-унісонного і концертного музикування та амбівалентності ансамблевого і оркестрового мислення; визначено жанрову специфіку означеного різновиду ансамблевого виконавства європейської традиції.

На основі інтерпретологічного методу зазначено, що ансамбль скрипалів як жанрово-виконавський різновид інструментального мистецтва має специфічні властивості, серед них: стабільні (тембр) та релятивні (кількість учасників), жанрово-семантичні (типи музичної експресії) та мовно-стилістичні (мелодико-репрезентативний стиль, унісонний виклад). Встановлено, що у ансамблю скрипалів існує безпосередній функціональний зв'язок з такими явищами інструментальної практики, як: ансамбль, камерність, оркестр, концертність.

Теоретичний аналіз терміну «ансамбль скрипалів» дозволив визначити його зміст, який у роботі інтерпретовано як *виконавський різновид колективної гри, детермінований соціально-культурними чинниками, специфіку якого складають такі ознаки, як: концертно-репрезентативний стиль музикування, комунікація в умовах монотембрової групи інструментів, варіативний кількісний склад; сольо-унісонний виклад мелодії (іноді з супроводом фортепіано), що підсилює вияв барокової ідеї індивідуально-соборної єдності, буття людини як колективної волі (я=ми).*

Поняття «ансамбль скрипалів», його комунікативна семантика корелює із визначенням терміну «ансамбль», що зумовлено наявністю декількох складових художнього цілого. В контексті виконавської та жанрової поетики ансамбль скрипалів – *це спосіб музикування з жанрово-комунікативними і семантичними функціями, що розкриваються через темброво-фактурну специфіку виконавського складу, сонологічну поетику та жанрово-стильові пріоритети виконавського відтворення звукообразу.*

На основі теоретичного аналізу поняття «ансамбль скрипалів» у роботу введено поняття «скрипкова фактура», зміст якого інтерпретовано як *функціонально організована у просторовому вимірі інтонаційна система специфічних для інструмента компонентів вираження, що обумовлює мелодійне багатозвуччя, експресивність, характеристичні колористичні звукоутворення, мовне висловлення.* В скрипковому виконавстві велике значення набуває мімічна пластика, що є однією зі складових концертного виконавства. Академічна суворість, чарівна експресія звукової палітри, можливі фольклорні елементи забезпечують ансамблю скрипалів особливе місце в камерно-інструментальному мистецтві ХХ століття.

Згідно класифікації ансамблевих жанрів за критерієм їх жанрової стабільності (константності і релятивності), обумовленої відмінностями рівнів фіксації виконавчого складу і близькості до жанрового інваріанта, зазначено, що ансамбль скрипалів належить до ансамблевих жанрів константно-варіантного типу (за термінологією І. Польської). На основі класифікації за критерієм темброво-фонічної специфіки означеного явища відзначено, що показниками темброво-акустичної однорідності / контрастності з урахуванням жанрової диференціації неоднорідних, темброво-однорідних і монотембрових ансамблів є монотемброві і темброво-неоднорідні ансамблі скрипалів.

У роботі доведено, що класифікація інструментальних ансамблів за органологічними ознаками розкриває сутність ансамблю за його типами: за або без участі фортепіано, інструментальна група (струнний або фортепіанний ансамбль), інструментальний склад. Згідно означеній класифікації ансамбль скрипалів є струнним ансамблем, та розподіляється на: 1) темброво-однорідний; 2) темброво-неоднорідний (струнний інструментальний ансамбль за участі фортепіано).

Серед жанрово-стильових видів ансамблевої музичної практики виявлено переважання *танцювальних жанрів* різної національної приналежності: Ж-Ф. Рамо «Гавот» (аранжування Л. Донник, редакція А. Вербицької та О. Зозулі), С. Луканюк «Полька» (в аранжуванні Н. Кравецької та редакції Т. Маркузової та В. Баранова), Л. Фучаджи «Галоп» з «Дитячої сюїти» (редакція А. Вербицької, Н. Кравецької та А. Зозулі), Г. Купер «Гарантела» (аранжування Л. Донник, Н. Кравецької, В. Баранова, редакція М. Маркузової), М. Поплавський «Полонез» (аранжування Л. Донник); *перекладення народних пісень*: обробка В. Косенко «Заслужський хліб добрий» (аранжування Л. Донник, редакція Н. Кравецької, В. Баранова) та *аранжування сучасних естрадних творів*: Є. Рибкін, трансдукція творів П. Маккартні, Дж. Леннона «Rock and roll music», «Mishel», «Let it be», «Can't buy me love» для двох партій ансамблю скрипалів, обробка А. Скіртенко «Чай удвох» В. Юманса. Серед *оригінальних композицій* для цього виконавського складу в роботі подано такі твори: О. Литвинов «Вічний рух», Л. Шукайло «Карусель», І. Гайденко «Арія».

Як різновид інструментальної культури, ансамбль скрипалів характеризується органічною узгодженістю, збалансованістю, мелодійним типом художнього впливу, збагачений різними монотембровими інструментами для соборного відчуття відкритості усьому світу (духовна вертикаль), який стає виразником духовної аури спілкування учасників на ґрунті ре-інтерпретації творів музичного мистецтва. Серед найзначніших засобів виконавської поетики у ансамблевому виконавстві є динаміка. Створення динамічної партитури (разом із іншими чинниками виконавської драматургії – фактурою, тембровим і регістровим звучанням, що семантично пов'язані із можливістю динамічного збагачення) зумовлене художньо-інтерпретаторською концепцією, яка має відповідати жанрово-стильовим параметрам твору як композиторського тексту.

Ансамблеве музикування як специфічна форма музично-виконавської взаємодії передбачає наявність у виконавців ансамблевої компетентності, комплексу властивостей та професійних здібностей особистості, спрямованих на спілкування засобами музичного мистецтва і забезпечення професійної діяльності музикантів. Ансамблеве виконавство детерміноване особливостями колективного виконання, яке поєднує: здатність до слухової координації загального ансамблю і окремої партії; досягнення ансамблевої гнучкості; скерованість на взаємодію всіх учасників колективу; амбівалентну

сутність виконавця-ансамбліста як соліста та як акомпаніатора. Засоби музично-ансамблевої виразності (темброво-інтонаційна якість, динамічна палітра, штрихова техніка тощо) зумовлені єдністю творчих реалізацій, загальною колективно-партнерською виконавською співтворчістю та специфічною спрямованістю інтелектуального та емоційного начал.

Ансамблево-виконавський професіоналізм характеризує поняття «відчуття ансамблю», що підкреслює здатність до взаємодії на образно-емоційному, метро-ритмічному, динамічному, артикуляційному рівнях музично-виконавського процесу. Структуру «відчуття ансамблю» складають музично-ритмічне чуття, здатність до музично-слухових уявлень, виконавська увага, музична пам'ять, емпатійність, артистизм та комунікативність. Спільна музично-виконавська діяльність передбачає професійне та духовне взаєморозуміння, психологічну сумісність партнерів. До базових чинників ансамблево-виконавської технології віднесено: синхронність звучання, темброву збалансованість та динамічну єдність партій (за умов єдності темпоритмічного відчуття партнерів); штрихову узгодженість (подібність прийомів виконання в усіх партіях).

У роботі обґрунтовано комунікативно-психологічні умови ансамблевого виконання на основі трикомпонентної структури комунікативних здібностей (за Г. Васильєвим): *гностична* – здатність розуміти інших людей; *експресивна* – здатність до самовираження своєї особистості; *інтераційна* – адекватність креативного впливу на інших людей під час мистецької взаємодії (спілкування). Психологічна складова музично-виконавської діяльності передбачає, з одного боку, зосередженість кожного партнера на зоровому сприйнятті та якісному відтворенні своєї партії, а з другого, – на слуховому контролі звучання партії партнера та загальному музичному русі. Поєднання означених видів уваги обумовлює результат творчої партнерської взаємодії.

Доведено, що колективна музично-виконавська діяльність здійснюється як система свідомих намірів виконавців, яка вимагає вольових зусиль, уваги і характеризується такими властивостями як усталеність, концентрація, розподіл і переключення. Спільне музикування потребує розвиненої здатності партнерів до внутрішніх музично-слухових уявлень, які у взаємозв'язку з руховими уявленнями складають готовність до музично-виконавської взаємодії та сприяють кращому досягненню багаторівневої ансамблевої партитури. З'ясовано, що якісне відтворення музичного змісту неможливе без адекватних уявлень про особливості мелодії, гармонії, ритму, темпові співвідношення та образно-емоційний смисл твору.

Ансамблевому виконанню тексту музичного твору сприяє розвиток аналітичного мислення. Передумовами такого вивчення є порозуміння партнерами музичного твору як художньої цілісності, усвідомлення його складових, що впливають на створення виконавської концепції. Ансамблеве виконавство передбачає наявність відповідної професійної майстерності – творчої (художньо-інтерпретаторської) і технологічної, пов'язаної з

досконалістю володіння музикантом-інструменталістом мелодичним та гармонічним інтонуванням, арсеналом професійних технологічних засобів та виконавських навичок.

Синхронізація в художньому контексті ансамблевого музикування є результатом таких важливих якостей, як єдине розуміння й відчуття партнерами темпу і ритмічної пульсації твору в процесі виконання. У ансамблі скрипалів синхронність досягається через атаку звуку, однакове завершення звучання, одночасність ведення і зняття смичка, поєднання неоднорідних фігур у різних партіях, єдине відчуття темпу і темпоритмічних змін. Навіть незначні відхилення у виконавському процесі від темпоритму можуть різко порушити ансамблеву синхронність і загальну гармонію звучання, що призведе до порушення естетичної цілісності сприйняття й послаблення емоційного впливу на слухача. Провідною у ансамблі скрипалів стає партія, в основі якої виписані найдрібніші тривалості. На синхронність виконання також впливають і деякі особливі чинники, зумовлені суто органологічною специфікою інструменту (наприклад, для струнних інструментів це перенесення смичка через струни).

Метроритмічна узгодженість ансамблевих партій посідає особливе місце серед інших чинників музично-виконавської виразності й виступає основним елементом виконавської взаємодії під час спільної гри. Така узгодженість є віддзеркаленням однієї з провідних музичних здібностей у контексті ансамблевого виконавського професіоналізму – музично-ритмічного чуття – здатності до активного переживання музики, сприйняття та відтворення емоційно виразного музичного ритму.

До найзначніших якісних аспектів ансамблевого музикування в роботі віднесено колективний *темпоритм* – синтезована якість, що поєднує темповий і ритмічний чинники та сприяє утворенню синхронізації звучання. Виховання колективного темпоритму як необхідної складової артистичного виконання, здійснюється шляхом інтерпретації різнохарактерних творів і досягнення партнерських комунікативних якостей та визначається як найважливіший засіб організації музичного твору, носій музично-образного навантаження. У художньо-виконавському процесі з музичним ритмом пов'язаний широкий діапазон завдань: від виконання елементарних ритмо-елементів та певного ритмічного малюнку до «вільного» або «художнього ритму». Пошук художньо-виразного ритму та концептуального уявлення щодо метро-ритмічної організації твору, досягнення точності й чіткості ритмічного малюнку, оволодіння складними метро-ритмічними побудовами є суттєвими чинниками музикування ансамблю скрипалів.

Отже, аналіз скрипкового ансамблевого виконавства показав, що процес формування ансамблю скрипалів як окремого репрезентанта ансамблевої сфери музикування відбувався у загальному контексті становлення та розвитку західноєвропейського інструменталізму (сольного, ансамблевого і оркестрового) і провідних інструментальних жанрів – сонати, симфонії, інструментального концерту.

Ансамбль скрипалів як музично-виконавський жанр, якому історично властиві форми ансамблевого, сольного і оркестрового музикування, протягом значного періоду кристалізувався як своєрідний мистецький феномен. У контексті музичного мистецтва ансамбль скрипалів існує у професійній (академічній) виконавській сфері, посідаючи важливе місце в жанровій ієрархії ансамблевого мистецтва. Цей мистецький феномен функціонує в сфері концертного музикування (як великий ансамбль за участі фортепіано, або різновид камерного оркестру), ілюструючи концертну жанрово-комунікативну ситуацію. Творчий потенціал, властивий означеному виду інструментальної музики, сприяє його постійному розвитку у всіх аспектах та художніх проявах. Безперервно еволюціонуючи, ця музично-виконавська творча сфера сприяє удосконаленню композиційних прийомів і засобів виразності, формує і розвиває традиції ансамблевого виконання. Різноманітність та об'єм репертуару свідчить про стійку увагу до цього жанру у виконавстві та музичній педагогіці.

Отже, ансамбль скрипалів у роботі проаналізовано в контексті інструментальної ансамблевої музики, що розкриває колективний характер музикування, репрезентує біфункціональність (за ансамблевими та оркестровими ознаками виконавської практики), мобільність кількісного чиннику учасників ансамблю скрипалів, яка передбачає функціонування двох різновидів цього жанру: 1) камерного (малого складу – від двох до десяти; 2) середнього (від десяти до сімнадцяти-двадцяти учасників), 3) концертного (великі ансамблі, від 20 учасників і більше), які репрезентують філармонійний досвід професійних колективів багатьох міст України.

*У третьому розділі «Ансамбль скрипалів у контексті українського музично-виконавського мистецтва»* обґрунтовано художньо-естетичні та виконавські особливості скрипкового ансамблевого професіоналізму на Слобожанщині (на матеріалі української музики); проаналізовано соціокультурні і художньо-стильові тенденції розвитку камерно-інструментальної і концертної сфер функціонування ансамблю скрипалів.

В Україні мистецтво скрипкового ансамблевого виконавства формувалося упродовж століть. Його історію до початку ХХ століття визначено як підготовчий етап з опосередкованим набуттям досвіду і формуванням репертуару, тісно пов'язаного з фольклорними витоками.

Одним з феноменів українського народно-інструментального виконавства минулого і сьогодення є троїсті музики. До традиційного складу ансамблю входили скрипки, басолі та бубни, або скрипки, цимбали та басолі (на Західній Україні). Існували й такі різновиди ансамблевих троїстих об'єднань, як дві скрипки та басоля чи скрипка, цимбали та триструнний контрабас; можливим було використання сопілки, вентиляного тромбона, замість бубна – великого барабана або барабана з тарілкою.

Іншою площиною буття інструментальної ансамблевої музики були цехи. Вони утворювалися в містах, які отримували Магдебурзьке право: у Кам'янці-Подільському (1578), Львові (1580), Степані на Волині (1614),

Новгород-Сіверському та Полтаві (1620), Києві (1677) та багатьох інших. Кожен цех мав свій статут, в якому зазначено право музик на професійну діяльність (музичний супровід побуту – гра на різноманітних святах, у шинках), право на роботу з учнями. Цехові музики виконували як сольні, так і ансамблеві твори. Їх склад найчастіше був представлений цимбалами та скрипками. З часом усередині цехів сформувалося розгалуження у зв'язку зі сферою діяльності. Діяльність музичних цехів мала вагоме значення для становлення українського ансамблевого мистецтва. Але з часом цехова організація майстрів втратила свою актуальність, і розвиток ансамблево-інструментального виконавства набув інших шляхів.

У роботі зазначено, що в умовах широкого культурного діалогу, притаманного сучасному музичному мистецтву, на розвиток українського скрипкового ансамблевого виконавства значний вплив мають такі чинники: 1) співіснування у царині скрипкового ансамблевого виконавства різностильових виконавських традицій – класичної, необарокової, неоромантичної, неофольклорної, рок-і поп-музики; традиційних та авангардних естетико-професійних норм; 2) розширення художньо-інформаційного простору, активізація міжнародних і регіональних конкурсів і фестивалів та інших мистецьких акцій за участі ансамблів скрипалів; 3) синтезування у ансамблевій творчості різноманітного мистецького досвіду – провідних світових та вітчизняних методико-педагогічних і творчо-виконавських надбань; 4) формування методології змістовного (емоційно-виражального) осмислення та технологічного засвоєння музичних текстів сучасних композиторів.

Сучасна практика в сфері скрипкового ансамблевого виконавства, значні творчі досягнення видатних митців є відбиттям високої майстерності та професіоналізму поколінь музикантів. Показником всеосяжності мистецького буття ансамблю скрипалів в українській музиці сьогодення є «парад» виконавських колективів з великими творчими досягненнями. Так, свідченням високого виконавського рівня ансамблю скрипалів Львівської ССМШ ім. С. Крушельницької під керівництвом викладача Юрія Гольди була творча співпраця колективу із провідними львівськими композиторами, які писали твори спеціально для цього ансамблю скрипалів (зокрема, А. Кос-Анатольський). Означений ансамбль скрипалів демонструє достеменну виконавську майстерність, злагодженість; витонченість і кантиленність звучання виконуваних творів.

Розглянуто репертуар та здійснено аналіз творчо-виконавської та музично-просвітницької діяльності ансамблю скрипалів Мелітопольського державного педагогічного університету; ансамблю скрипалів *«Віоліно»* (м. Дніпропетровськ); ансамблю скрипалів *«Vicorda»*, в репертуарі якого твори сучасних українських композиторів: Є. Станковича («Якось в гостях у великого Вівальді» з камерної симфонії № 7; «Гірська легенда»), Г. Гаврилець («Sotto voce», версія для ансамблю скрипалів, «Екслібриси», друга версія для ансамблю скрипалів, «За межею тіла і душі» для двох скрипок).

Розвиток Харківської скрипкової ансамблевої школи відбувався в контексті культуротворчих процесів України. Композиторська творчість заслужених діячів мистецтв України О. Литвінова, М. Кармінського, В. Птушкіна та ін., методико-педагогічна діяльність провідних викладачів вищих та середніх мистецьких навчальних закладів Харкова, внесли вагомий внесок в оптимізацію процесу виконавської майстерності скрипалів. Прикладом слугують ансамблі скрипалів, які функціонують у структурі вищих навчальних закладів, зокрема Харківській державній академії культури («Vivat Akademia»), Національному технічному університеті («Експромт»), Народній українській академії («Натхнення»), Харківській гуманітарно-педагогічній академії («Чарівність»). Ансамблі скрипалів існують майже в усіх п'ятнадцяти ДМШ міста Харкова, школах мистецтв, ліцеях мистецтв, спеціальній музичній школі-інтернаті (ХССМШ-І).

Відзначено специфіку репертуарного спрямування та виконавських особливостей ансамблю скрипалів «Консонанс» ДМШ № 7 ім. М. П. Мусоргського (керівники К. І. Дрига та Н. І. Жученко), ансамблю скрипалів ДМШ № 8 ім. П. Д. Гайдамаки (керівник – Д. В. Миронюк), ансамблю скрипалів ДМШ № 15 ім. В. А. Моцарта, ансамблю скрипалів «Глорія» ДМШ № 13 ім. М. Коляди (старша група – викладач О. Р. Євгенєва, концертмейстер – Н. Ю. Малишева). Доведено, що ансамблі скрипалів ДМШ функціонують як творчі колективи, які за традицією поєднують учнів молодших і старших класів. Зазначені творчі колективи здійснили вагомий внесок у розвиток скрипкового виконавства на Слобожанщині.

У дисертаційній роботі представлено теоретичне обґрунтування розвитку ансамблю скрипалів у системі музично-виконавського мистецтва. Проведене дослідження й виконання поставлених завдань дали підстави зробити такі

#### **ВИСНОВКИ.**

1. Охарактеризовано історичну генезу ансамблевого скрипкового мистецтва у європейській культурній традиції. Культурні і жанрово-стилістичні засади розвитку означеного явища склали передумову кристалізації такого різновиду скрипкового виконавства, як ансамбль скрипалів. Доведено, що ансамблеве виконавство, починаючи з XVII століття у Західній Європі (а з кінця XIX століття і в Україні), постає найважливішим засобом музичної комунікації і посідає вагоме місце у процесі формування художньої індивідуальності виконавця в контексті професіоналізації. Тенденції розвитку ансамблевого музикування в класико-романтичну добу зумовили встановлення особливих психоемоційних контактів, творче та особистісне взаєморозуміння і консолідацію зусиль виконавців, що акцентуються в музично-виконавській творчості та композиторській практиці.

2. Виявлено специфіку ансамблю скрипалів у жанровій системі струнно-смичкового інструменталізму. Зазначено, що ансамбль скрипалів – музично-виконавський різновид, якому історично властиві риси



концертності, камерності, оркестровості (барокового типу). Вектор розвитку ансамблю скрипалів репрезентує шлях від посилення-дублювання сольного-унісонного начала до колективної ансамблевої єдності і набуття яскравої віртуозно-концертної якості, що властиві для різних складів ансамблю скрипалів (малого, мішаного та великого).

Визначено, що жанрова актуалізація ансамблю скрипалів у мистецькій практиці ХХ століття та інтерес до ансамблевої культури загалом зумовлені неокласичними тенденціями, відродженням барокових традицій, що віддзеркалює звернення до імпровізаційності висловлювання, використання змішаних ансамблевих складів, нетрадиційного музичного інструментарію, тяжіння до неструктурованості, відмови від естетичних канонів, встановлених класико-романтичною епохою.

3. Розглянуто еволюцію скрипкового ансамблевого виконавства в українському музичному мистецтві ХІХ – ХХІ століття. Зазначено, що професійне самоусвідомлення скрипалів-ансамблістів до початку ХХ століття було пов'язано з загальною активізацією засвоєння європейських ансамблевих форм (дует, тріо, квартет тощо), адаптацією до вимог професійної майстерності, якої вони потребували, та суттєвою трансформацією інструменталізму як такого: від аматорських форм музикування до професіоналізації концертно-камерної сфери самовиразу в творах українських митців першої половини ХХ століття (В. Косенко, Б. Лятошинський). Новітній етап скрипкового ансамблевого виконавства в Україні позначений найбільш високим рівнем продуктивності. Нині ансамблі скрипалів активно концертують, виконуючи різноманітний репертуар, та посідають особливе місце у педагогічному процесі. Проводяться численні мистецькі акції – конкурси, фестивалі, в тому числі ансамблів скрипалів, метою яких є популяризація надбань класичної і сучасної музики, скрипкового ансамблевого музикування, пошуки нового репертуару та актуальних форм його репрезентації в сфері ансамблевого музикування, демонстрація професійної майстерності та виконавсько-виразових можливостей. Виявлено своєрідність діяльності українських колективів, які належать до цього виконавсько-жанрового різновиду.

4. Обґрунтовано художньо-естетичні та виконавські особливості скрипкового ансамблевого професіоналізму в аспекті специфіки музикування. Визначено, що ансамбль скрипалів з точки зору темброво-фонічної специфіки, виразальних можливостей і жанрово-стильових засад репертуару, є самобутнім колективом музикантів. Зазначено, що поєднання однорідних музичних інструментів у одному колективі вимагає від виконавців віднайти колективну відповідальність багатьох індивідуумів, які можуть співіснувати як художнє ціле. Розвиток ансамблевої музично-комунікативної форми детермінований опорою на колективний характер, збільшенням числа взаємодіючих суб'єктів, варіантністю виконавських складів, жанрово-стилістичним розмаїттям. Доведено, що ансамбль скрипалів у контексті ансамблево-виконавської жанрової системи має лише

йому притаманні іманентні властивості, детерміновані специфікою історичної генези, характером просторового, комунікативно-психологічного, темброво-акустичного функціонування. З'ясовано, що основними сферами мистецького буття ансамблю скрипалів є концертне виконання і музична педагогіка: він зорієнтований як на професіональну, так і аматорську аудиторію. Відповідно до характеру комунікативно-психологічної взаємодії та репертуарної політики ансамбль скрипалів є віддзеркаленням взаєморозуміння учасників в умовах жанрово-стильового синтезу, притаманного культурі сьогодення.

5. Визначено стан сучасного мистецького буття ансамблю скрипалів через аналіз і оцінку діяльності численних творчих колективів із відповідним виконавським складом у Слобожанщині. Зазначено, що у регіональній культурі кінця ХХ – початку ХХІ століття розвиток інструментального колективного виконавства був спрямований на формування загальноєвропейського рівня; пошук відповідності національному менталітету (інтонаційне та жанрово-стилістичне розмаїття). Доведено, що стан скрипкового ансамблевого професіоналізму в Україні відповідає потребам музичного виконавства і педагогіки сьогодення. Ансамблі скрипалів активно конкурують з формами поп- та рок-музики, комерційними мистецькими проектами, що притаманні музичному мистецтву ХХІ століття.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вивчення ансамблю скрипалів як складової жанрової системи сучасного музично-виконавського мистецтва. Перспективним є подальша розробка концептуальних та організаційних засад діяльності ансамблю скрипалів не тільки в Україні, але й в інших країнах Європи, Азії і Америки.

### **Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлено в таких працях автора**

#### *Статті в наукових фахових виданнях України*

1. Дрига К. І. (2012). Ансамблеве виконавство в мистецькому контексті бароко. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. № 4*, 143 – 148.
2. Дрига К. І. (2012). Ансамбль скрипалів у сучасному українському мистецтві (на матеріалі творчої діяльності східноукраїнських виконавських колективів). *Культура України. Вип. 39*, 250 – 260.
3. Дрига К. І. (2013). Виконавські традиції скрипкової музики в епоху віденського класицизму. *Культура України. Вип. 41*, 285 – 293.
4. Дрига К. І. (2014). Ансамбль скрипалів як жанровий різновид виконавської культури. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 39 : На честь Тараса Кравцова (до 90-ліття)*, 312 – 323.
5. Чайковская К. (2014). Ансамбль скрипачей Большого театра: эстетические и исполнительские аспекты. *Проблеми взаємодії мистецтва,*

*педагогіки та теорії і практики освіти. Вип. 40 : Когнітивне музикознавство, 753 – 762.*

*Статті у наукових зарубіжних виданнях*

6. Чайковська К. (2015). Виконавсько-стильові критерії професіоналізму ансамблю скрипалів. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. Вип. II (5), 222 – 227.*

7. Чайковська К. (2014). Ансамбль скрипалів у сучасному мистецькому просторі східної України. *Современные аспекты культурного диалога: Россия – Украина. Вып. 3, 48 – 57.*

*Статті в інших наукових виданнях*

8. Дрига К. (2010). Ансамбль скрипалів: до проблеми жанрової дефініції. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених. Харків, 212 – 213.*

9. Дрига К. (2011). Особливості жанрового становлення ансамблю скрипалів у добу бароко. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених. Харків, 119 – 120.*

10. Дрига К. (2012). Жанрова актуалізація ансамблю скрипалів у музиці ХХ століття. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених. Харків, 163 – 164.*

11. Дрига К. (2012). Передумови історичної кристалізації скрипкового ансамблевого виконавства в Українській музиці. *Культурологія та соціальні комунікації : інноваційні стратегії розвитку: Матеріали Міжнародної наукової конференції. Харків, 323 – 324.*

12. Дрига К. (2013). Виконавські засади скрипково-ансамблевого професіоналізму. *Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи : Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. Луганськ, 196 – 198.*

13. Дрига К. (2013). Естетичні основи ансамблево-виконавської творчості. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених. Харків, 147 – 148.*

14. Чайковська К. (2014). Ансамбль скрипалів як мистецький феномен. *Культура та інформаційне суспільство XXI століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції молодих учених. Харків, 104 – 105.*

## АНОТАЦІЇ

**Чайковська К. І. «Ансамбль скрипалів в жанровій системі музично-виконавського мистецтва».** - На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.03 – музичне мистецтво. Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, Суми 2018.

У роботі досліджено розвиток ансамблю скрипалів в системі західноєвропейської та вітчизняної музично-виконавських традицій. Охарактеризовано історичну генезу ансамблевого скрипкового мистецтва в європейській культурній традиції як передумову кристалізації його сучасного різновиду – ансамблю скрипалів; виявлено специфіку ансамблю скрипалів у жанровій системі струнно-смичкового інструменталізму; проаналізовано еволюцію скрипкового ансамблевого виконавства в українській музичній культурі XIX – XXI століть; обґрунтовано художньо-естетичні та виконавські особливості скрипкового ансамблевого професіоналізму; визначено стан сучасної екзистенції ансамблю скрипалів у мистецькому просторі Слобожанщини.

Удосконалено теоретичну платформу щодо вивчення функціональної специфіки скрипкового ансамблю, його музично-виражальні можливості за різними інструментальними модифікаціями (сольною, ансамблевою оркестровою). Подальшого розвитку набули наукові уявлення про генезис, жанрові та виконавські аспекти розвитку скрипкового ансамблю в західноєвропейській та українській музичній традиції.

**Ключові слова:** музично-виконавське мистецтво, ансамбль скрипалів, виконавська поетика, жанрова система, жанрово-виконавська специфіка, струнно-смичковий інструменталізм, українське мистецтво, трансдукція.

**Чайковская К. И. Ансамбль скрипачей в жанровой системе музыкально-исполнительского искусства.** - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренко, Сумы, 2018.

В работе исследовано развитие ансамбля скрипачей в системе западноевропейской и отечественной музыкально-исполнительских традиций. Охарактеризован генезис развития ансамблевого скрипичного искусства в европейской культурной традиции как предпосылка кристаллизации его современного вида – ансамбля скрипачей; выявлена специфика ансамбля скрипачей в жанровой системе струнно-смычкового инструментализма; проанализирована эволюция скрипичного ансамблевого исполнительства в украинской музыкальной культуре XIX – XXI столетия; обоснованы художественно-эстетические и исполнительские особенности скрипичного ансамблевого профессионализма; определено состояние

современной экзистенции ансамбля скрипачей в художественном пространстве Слобожанщины.

Усовершенствована функциональная специфика скрипичного ансамбля, его музыкально-выразительные возможности согласно разным инструментальными модификациями (сольном, ансамблевом оркестровом). Дальнейшее развитие получили научные представления о генезисе, жанровые и исполнительские аспекты развития скрипичного ансамбля в западноевропейской и украинской музыкальной традиции.

**Ключевые слова:** музыкально-исполнительское искусство, ансамбль скрипачей, исполнительская поэтика, жанровая система, жанрово-исполнительская специфика, струнно-смычковый инструментализм, украинское искусство, трансдукция.

**Tchaikovska K. I. «The ensemble of violinists in the genre system of musical performing art».** - The manuscript.

Thesis for Candidate of Arts degree in specialty 17.00.03 – Music Art. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The dissertation is devoted to learning of specificity violin ensembles artistic phenomena on in the context of the evolution of Western European and national music XX- beginning of XXI century. Thanks to the integrated grounding the or ensemble performance in the domestic musicals science first violin ensemble disclosed value as a unique form of music-making.

Violin Ensemble – a kind of musician performing, which historical peculiar feature chamber and concert, signs ensemble, solo and orchestral music making go on the basis of synthesis of poetics (dialogic, a plurality of display of the Game, improvisation, mixed formulations at traction to unstructured, variety of style sand forms).

In the example of the violin sample of the Big The ate reasonably sound pattern. Characterized tradition ensemble and instrumental performance in Ukraine and found stylistic priorities violin samples of Slobozhanschina (fore example, concert and educational group stern of XX early XXI centuries). Updating violin samples conditioned of renaissance tendency of new baroque vivaltrend sand neo classical tradition - on the one hand, and on the other – the competition effects of pop and rock music, commercial projects.

he state of modern artistic existence of the violin ensemble is determined by analyzing and evaluating the activities of numerous creative groups with the corresponding performers. It is noted that in the regional culture of the late XX - early XXI centuries, the development of instrumental collective performance was aimed at the formation of a pan - European level; Search for a match for a national mentality (intonational and genre-stylistic diversity). It is proved that the status of violin ensemble professionalism corresponds to the needs of musical performance and pedagogy of the present. The violin ensembles are actively competing with

forms of pop and rock music, commercial artistic projects that are characteristic of the musical art of the 21st century.

The study does not exhaust all aspects of the study of the violin ensemble as a component of the genre system of contemporary musical and performing arts. Perspective is the further development of the conceptual and organizational foundations of the violinists ensemble, not only in Ukraine, but also in other countries of Europe, Asia and America.

**Key words:** musical-performing arts, the ensemble of violinists, performing poetry, genre system, genre-performing specificity, string and bow instrumentalism, Ukrainian art, transduction.

Підписано до друку 25.10.2018. Формат 60x90/16. Гарн. News Times.  
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. Друк. Арк.. 0,9.  
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі  
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87